

18

KUNSTZINNIGE VORMING
DOOR EN VOOR VRIJWILLIGERS

Een kennismaking

Door Cor Post

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415 - 1017 BP Amsterdam
Tel.: 243736/243737/243738/243739

Uitgave:
Nederlandse Stichting voor Kunstzinnige Vorming
Muurhuizen 9
3811 EC Amersfoort
Telefoon 033-17343

VOORAF

Kunstzinnige vorming in het clubhuis, in het jongerenwerk, in de speeltuin en op nog veel andere plaatsen: veel kinderen, jongeren en volwassenen willen daar op hun manier bezig zijn met allerlei dingen waar ze veel plezier aan beleven. Vaak gaat het plezier beleven aan iets ook gepaard met het leren van iets nieuws. Muziek maken, handenarbeid (pottenbakken en poppen maken bijvoorbeeld), toneelspelen, dansen en nog vele andere activiteiten: moeten we dat kunstzinnige vorming noemen?

Als je voor kinderen een dagtocht organiseert en niet naar het ponypark Slagharen wilt, waar je alleen maar op de groep hoeft te letten omdat het hele programma daar al kant en klaar voorgeschoteld wordt, maar als je met de kinderen zelf iets wilt organiseren, dan zijn de mogelijkheden om allerlei activiteiten te ondernemen vrijwel onuitputtelijk. Alleen, hoe kom je aan al die ideeën en hoe organiseer je dat? En kun je daarin iets doen met kunstzinnige vorming?

Als vrijwilliger sta je al gauw voor enkele problemen. Om zelf ook plezier in het werk te houden, wil je natuurlijk niet steeds dezelfde dingen doen. Als je echter op zoek gaat naar allerlei nieuwe dingen kom je opnieuw voor een probleem te staan: wat zal ik nu eens kiezen en wat kan ik er zelf van? Je begint natuurlijk niet zo gauw aan iets waarbij je je erg onzeker voelt. En tenslotte is het natuurlijk heel belangrijk dat je iets moet kiezen dat je geschikt vindt voor de groep.

Het is niet gemakkelijk om in je eentje een antwoord te vinden op al deze vragen en uit de praktijk blijkt, dat ook de beroepskrachten daar vaak geen antwoord op weten. Dat is ook een van de oorzaken waardoor de kunstzinnige vorming in het club- en buurthuiswerk en het jongerenwerk vaak moeizaam van de grond komt en weinig nieuws oplevert. Dat is ook de belangrijkste reden waarom er cursussen worden gegeven waarin de vrijwilligers zich meer op het terrein van de kunstzinnige vorming kunnen bekwamen. Over deze cursussen gaat het in het laatste hoofdstuk.

In dit schriftje worden, uitgaande van de zojuist genoemde vragen, een paar zaken aan de orde gesteld. Het is natuurlijk niet zo dat in deze weinige bladzijden een oplossing wordt geboden voor alle vragen waar je als vrijwilliger mee zit. De enige bedoeling is een paar openingen te maken naar een aantal mogelijke oplossingen. Die openingen zullen hoofdzakelijk bestaan uit het verdiepen van ons inzicht in een paar van de genoemde problemen. We hopen daarmee te bereiken dat de vrijwilligers gemotiveerd worden om de kunstzinnige vorming verder te helpen in hun werksituatie.

Amersfoort, april 1982

1 KIEZEN VOOR KUNSTZINNIGE VORMING

In dit hoofdstuk ga ik in op een paar vragen waar je als vrijwilliger mee te maken hebt. Natuurlijk worden er geen definitieve antwoorden gegeven. Maar ik hoop wel dat een paar dingen wat duidelijker worden.

Kunstzinnige vorming,
wat is dat?

Het belangrijkste voor een vrijwilliger is dat hij merkt dat de groep waarmee hij bezig is plezier heeft in de dingen die worden gedaan. Het is heel vervelend om, wanneer je van plan bent iets te doen met een groep, te merken dat het niet aanslaat. Het is daarom belangrijk je af te vragen waarom bepaalde dingen wel en andere niet of minder geschikt zijn voor een groep. In het algemeen kunnen we zeggen dat deelnemers de zin moeten inzien van de dingen die ze doen. Wat dat betreft heeft een vrijwilliger het moeilijker dan een onderwijzer; leerlingen mogen nu eenmaal niet de school uitstappen als hen iets niet aanstaat. Allerlei kunstzinnige activiteiten bieden mogelijkheden om eens anders met de wereld om je heen bezig te zijn dan gebruikelijk is. Proberen we die wereld, die op ons allemaal afkomt enigszins aan te geven, dan kunnen we daarin de volgende dingen onderscheiden:

- a De wereld zoals die vooral via de massamedia op ons afkomt:
film,
televisie,
fotografie,
geïllustreerde tijdschriften en kranten,
allerlei reclame,
stripverhalen,
muziek.
- b Allerlei gedragingen van mensen in de wereld:
rituelen,
rolgedrag,
agressie,
vooroordelen,
spel,
akties,
dansen,
gebaren en mimiek.
- c De wijze waarop de omgeving wordt ingericht en gevormd:
huizen en gebouwen,
de aankleding van straten en ruimten,
het wonen,
de mode,
een grote hoeveelheid gebruiksvoorwerpen.

Dagelijks worden we hiermee omringd. Soms zoeken we zelf uit waarvan we willen genieten, maar vaak ook wordt het ons min of meer opgedrongen.

Direkt ervaren

Als vrijwilliger moet je niet iets met een groep doen wat voor de deelnemers 'wereldvreemd' is. Het bijzondere van de kunstzinnige middelen is nu, dat ze juist kunnen worden gebruikt om direkt de dingen te ervaren. Als kinderen iets tekenen of schilderen dan laten zij zien hoe zij zelf de

dingen zien en ervaren. Hetzelfde geldt voor allerlei drama-
tische activiteiten. Je kunt natuurlijk met dit effect vol-
staan. Als vrijwilliger kun je echter ook proberen iets van
de vanzelfsprekendheid van de ervaringen af te doen, door
vragen te stellen, door de opdrachten te veranderen, door
over verschillende dingen te praten, hetzij vooraf, hetzij
achteraf. En dit alles met de bedoeling dat de groep iets
meer heeft geleerd, misschien wel is verrast door de wijze
waarop je ook anders naar de wereld van jezelf en de anderen
kan kijken.

Misschien gemakkelijker gezegd dan gedaan. Maar het hoeft
helemaal niet in van die 'grote' dingen te zitten. Het een-
voudige feit dat iemand aarzelend durft mee te doen met dan-
sen en tenslotte een beetje (valse) schaamte kwijt raakt,
kan al heel belangrijk zijn, of dat iemand ontdekt dat hij
of zij wél kan fotograferen, zonder de kamera altijd te bewe-
gen of de te fotograferen voorwerpen half in het beeld te
hebben. Een volgende stap is misschien de ontdekking dat
fotograferen niet een kwestie is van kiekjes maken, maar dat
je door middel van fotografie soms heel goed allerlei onder-
werpen duidelijk kunt maken. Het kiezen van zo'n onderwerp
en het bespreken daarvan vormt dan al een belangrijk onder-
deel van de activiteit.

Als we heel kort willen samenvatten wat de betekenis van de
kunstzinnige vorming is, dan kunnen we stellen dat:

- 1 Kunstzinnige vorming betekent dat je op een actieve manier
de wereld om je heen waarneemt, ervaart, er op jouw manier
mee bezig bent en er dingen in verandert;
- 2 Kunstzinnige vorming betekent dat je uitgaat van de aktuele
belevingswereld en leefwereld;
- 3 Kunstzinnige vorming een activiteit is die ook een belang-
rijke sociale betekenis heeft, wanneer ze te maken heeft met
een van de dingen die bij a, b en c genoemd zijn.

Uit het voorgaande wordt duidelijk dat kunstzinnige vorming
méér is dan alleen maar iets leuks, iets speels of iets
'kreatiefs'. Kunstzinnige vorming is op een bepaalde manier
je de wereld eigen maken met andere middelen dan we veelal
gewend zijn. Misschien moeten we juist zeggen met middelen
waaraan we in de loop van onze beschaving veel te weinig
aandacht hebben besteed. Misschien is kunstzinnige vorming
daarom juist zo belangrijk.

Wat kan ik kiezen
voor de groep?

Recepten kunnen we niet geven, want gaat het om een groep
peuters, kinderen, jongeren, huisvrouwen of om een groep
van nog weer andere samenstelling? Bovendien kan het zijn
dat een groep heel nadrukkelijk zelf te kennen heeft gegeven
wat ze graag wil doen. En dan is natuurlijk je inbreng als
vrijwilliger ook weer anders. We kunnen deze vraag uitsplit-
sen in vier keuzes waarmee je als vrijwilliger te maken
krijgt:

- De keuze van thema's of onderwerpen,
- De keuze van het soort kunstzinnige activiteit,
- De keuze van de werkwijze,
- De keuze van de technieken.

De thema- of onderwerpkeuze

Bij de beantwoording van de vraag 'kunstzinnige vorming, wat
is dat?' hebben we de wereld zoals die op ons af komt een

beetje ingedeeld. Nu werkt het natuurlijk niet zo, dat je als vrijwilliger dit lijstje bekijkt en vervolgens gaat zitten nadenken wat je dan als onderwerp zou kunnen kiezen voor een groep. Daar is dat lijstje niet voor. Maar hopelijk helpt het je wel bij het gewaar worden van wat de mensen in de groep bezig houdt. Ze zullen ongetwijfeld praten over dingen die ze zelf ervaren en gezien hebben. Dat kan een aanleiding zijn er op in te gaan en er iets mee te doen. Aan de andere kant komt het natuurlijk ook voor dat de interesses in de groep erg verdeeld liggen. Het zou dan onjuist zijn om min of meer af te dwingen dat iedereen zich met hetzelfde bezig houdt.

Een en ander is ook sterk afhankelijk van de *werving* van de deelnemers. Soms biedt een groep mensen met eenzelfde interesse zich spontaan aan. Dan is een keuze maken minder moeilijk. Maar dat ligt geheel anders wanneer via de buurtkrant of welke andere mogelijkheid ook, aangekondigd wordt dat men een cursus kan volgen.

Het komt nogal eens voor dat bij aankondigingen niet de juiste informatie wordt gegeven. Als je bijvoorbeeld, zonder veel verdere informatie, aankondigt dat men een cursus tekenen kan volgen, dan heb je grote kans dat mensen die dat wel zouden willen, maar van zichzelf vinden dat ze eigenlijk niet kunnen tekenen, toch maar thuisblijven. Nog sterker geldt dat voor activiteiten als dans en drama, omdat dat vaak nog veel 'vreemder' is.

Als je door middel van werving de mensen redelijk op de hoogte stelt van wat ze kunnen verwachten binnen een dergelijke cursus, dan is de kans op teleurstellingen zowel voor cursisten als voor de vrijwilliger natuurlijk veel kleiner. Daarom is het heel erg belangrijk dat met de beroepskrachten heel zorgvuldig nagedacht wordt over de werving. Aan de andere kant moet een cursus als het enigszins kan natuurlijk niet zo 'dichtgetimmerd' zijn, dat er van een spontane inbreng van de deelnemers geen sprake meer kan zijn. Het is ook een kwestie van ervaring hoe je als vrijwilliger een zekere middenweg kunt vinden.

Spontane activiteit

Een voorbeeld van een spontane activiteit maakte ik zelf enige jaren geleden mee. In een groep kinderen van rond de elf jaar zat een jongen die clown in een kindercirkus was. Sommige kinderen in de groep hadden hem zien optreden en daar praatten ze ook regelmatig over. Al gauw hadden we het over cirkus en akrobaten en clowns. Peter, de clown, kon daar zelf natuurlijk veel over vertellen. We hebben eerst allerlei clownsmaskers gemaakt en tenslotte elkaar geschminkt. Degene die daarbij de nodige aanwijzingen kon geven was uiteraard Peter.

We praatten over verschillende clownsnnummers en over vrolijke en trieste clowns (Pierrot). Welke zou jezelf willen spelen? Ook buiten het cirkus zijn er mensen die vaak de clown uithangen. Zijn ze echt zo vrolijk of doen ze alsof? En hoe zit dat bij jou zelf: op school, thuis, hier, op vakantie?

Peter groeide in zijn zelfwaardering door het besef dat hij anderen iets kon leren en tegelijkertijd leerden de anderen in de groep dat clownerie wel heel iets anders is dan alleen maar 'gek doen'.

Het is niet zo dat je dit als vrijwilliger allemaal van tevoren kunt voorzien en plannen, maar soms bieden de moge-

lijkheden zich spontaan aan, in dit geval vanuit de interesse van de kinderen zelf.

Ik had natuurlijk ook een heel simpele opdracht kunnen geven: teken of schilder wat er in een cirkus gebeurt. Ik denk dat de betrokkenheid van de kinderen dan veel geringer zou zijn geweest, omdat ik dan voorbij zou zijn gegaan aan het gemeenschappelijk delen en uitwisselen van ervaringen in de groep zelf.

Samenvattend kunnen we zeggen dat voor het kiezen van een onderwerp of een thema geen kant en klare oplossingen te bedenken zijn. Veel hangt af van:

- De verwachtingen van de deelnemers;
- Het voorstellingsvermogen van de deelnemers (kinderen beleven de realiteit anders dan volwassenen);
- De vaardigheid van de vrijwilliger om met een groep om te gaan;
- De instelling van de vrijwilliger zelf: waarnemen wat er bij de deelnemers leeft.

De keuze van het soort kunstzinnige activiteit

Je kunt afwisseling aanbrengen in het programma door verschillende thema's en onderwerpen te kiezen, maar ook door eens met een ander terrein van de kunstzinnige vorming bezig te gaan. Nu hangt die keuze natuurlijk wel sterk af van wat je zelf als vrijwilliger beheerst. Als je geen kaas hebt gegeten van dans, dan zul je daar ook niet zo gauw aan beginnen. Als bovendien in een cursusperiode voor één duidelijke activiteit is gekozen, bijvoorbeeld wanneer de deelnemers zich daarop hebben ingeschreven, dan is het natuurlijk niet terecht om iets geheel anders te gaan doen. Hoe meer het programma gesloten is, hoe minder mogelijkheden er zijn om met een andere activiteit iets te gaan doen. Maar het komt ook voor, vooral bij groepen kinderen en jongeren, dat ze niet steeds hetzelfde willen doen.

Als het vertrekpunt duidelijk ligt bij een onderwerp, dat aansluit bij de driedeling (de wereld van de massamedia, de wereld van de gedragingen en de omgeving), dan is het veel logieser dat je een kunstzinnige activiteit kiest die het meest geëigend is voor een uitwerking en verwerking van het onderwerp. Bepaalde onderwerpen lenen zich beter voor de beeldende vorming, terwijl andere daar nu juist niet zo geschikt voor zijn. Daarnaast zal de ervaring uitwijzen, dat bij veel onderwerpen vaak sprake is van een combinatie van kunstzinnige activiteiten.

Zo is het bijvoorbeeld aardig om maskers te maken, maar het wordt boeiender wanneer je met die maskers ook een spel gaat maken en opvoeren. En je hoeft van tevoren nog helemaal geen verhaal te hebben om de maskers te maken. Dat blijkt zelfs remmend te werken, omdat deze dan aan tevoren gestelde eisen moet voldoen.

Sociale functie

Het buurthuis heeft een belangrijke sociale functie. In menig buurthuis komen groepjes vrouwen bij elkaar om vooral voor de gezelligheid met elkaar te handwerken. Men kan elkaar helpen en op ideeën brengen. Het is soms ook een prima gelegenheid om eens met geheel nieuwe dingen voor de dag te komen, waar men anders misschien niet zo gauw aan zou beginnen. Bijvoorbeeld het maken van stokpoppen. De koppen en de kleding zijn een prima mogelijkheid om de fantasie op uit te

leven. Het is leuk om de poppen later aan iemand kado te geven, maar misschien lukt het ook om bij gelegenheid een soort poppenspel te doen met de gemaakte poppen. Niets moet natuurlijk, maar een vrijwilliger die er beetje oog voor heeft weet de deelnemers wel te stimuleren tot nieuwe dingen.

Een van de activiteiten waar beroepskrachten en vrijwilligers zich zelden aan wagen is muziek. Maar als je je daar een beetje in verdiept, zijn er ook op dit terrein erg veel mogelijkheden. Vooral met kinderen kun je een groot aantal muzikale activiteiten ontplooiën. Je hoeft er zelf bevestigd geen voortreffelijk zanger of musikus voor te zijn. Muziek en klanken kun je op allerlei manieren toepassen:

- Het maken van eenvoudige hoorspelen;
- Het nabootsen van allerlei geluiden;
- Het opnemen van eigen geluiden uit de omgeving en deze weer verder gebruiken;
- Het maken van eigen liedjes, enzovoort.

In het algemeen is het lastig om te bepalen welk soort activiteit je als vrijwilliger gaat doen met een groep. Het hangt af van:

- Wat jezelf kunt;
- Wat jezelf aandurft;
- Wat de groep zou willen doen.

Ook als een groep deelnemers komt met bepaalde verwachtingen over wat er gedaan gaat worden, is een plotselinge en verrassende andere activiteit vaak erg plezierig. Men verbaast zich dan soms over zijn eigen kunnen. Het is belangrijk dat je als vrijwilliger dit element van verrassing in een groep weet in te brengen, zodat de interesses en de ervaring van de deelnemers verbreed worden.

De keuze van de werkwijze

Heel schematisch gezien zijn er twee manieren van werken. De ene is een kwestie van voordoen en nadoen. De andere manier is een kwestie van meedoen. Het zal niet veel uitleg behoeven om in te zien dat voordoen-nadoen het minst creatief is, en dat de resultaten en de producten erg op elkaar lijken. Dan kan er ook al gauw gekonstateerd worden dat het ene resultaat beter voldoet aan de eisen dan het andere. Een werkwijze waarin het meedoen meer centraal staat, leidt er ook toe dat iets niet zo gauw als mislukt wordt beschouwd.

Bij de voordoen-nadoen-werkwijze wordt van de vrijwilliger in ieder geval verwacht dat hij zelf de vaardigheid erg goed beheerst. Bij de meedoen-werkwijze ligt er ook bij de deelnemers verantwoordelijkheid voor het eindresultaat. Deze werkwijze heeft een opener karakter. Er wordt een groter beroep gedaan op de inbreng en vindingrijkheid van de deelnemers. Dat geldt natuurlijk niet voor alle situaties. Wie een bepaalde volksdans wil leren is gebonden aan de voorgeschreven bewegingen en passen.

Bij de open werkwijze zal ook een groter beroep worden gedaan op de wederzijdse bereidheid tot samenwerking en tot een zeker overleg vooraf. Bij zo'n werkwijze moet je als vrijwilliger ook een redelijk inzicht hebben in het omgaan met een groep, omdat het aantal zekerheden in zo'n situatie minder groot is. Zowel bij de gesloten als de meer open werkwijze kan zowel individueel als groepsgewijs worden gewerkt. Bij bepaalde activiteiten zien we nogal eens een sterk indi-

viduele aanpak, bijvoorbeeld bij beeldende vorming. Iedere deelnemer voert een opdracht uit voor zichzelf. Het resultaat is een produkt van één persoon. Wederzijdse hulp is daarmee natuurlijk niet uitgesloten. Bij een dergelijke individuele uitwerking kunnen de deelnemers al naar gelang hun behoefte en interesse, werken aan dezelfde opdracht of aan verschillenden. Dat laatste betekent over het algemeen dat je als vrijwilliger wel meer belast wordt.

Aktiviteiten zoals drama, spel, dans en muziek zullen juist door hun aard veel eerder een groepsaktiviteit zijn. Maar ook voor de beeldende vorming en de fotografie is dat beslist niet uitgesloten.

De keuze voor de werkwijze (gesloten of open, individueel of groepsgewijs) wordt dus sterk bepaald door:

- De ervaring van de vrijwilliger in het omgaan met groepen;
- De verwachtingen van de deelnemers ten aanzien van het eindresultaat;
- De interesse van de deelnemers (hoe groter de onderlinge verschillen, hoe sterker de neiging individueel te werken).

De keuze van de technieken

Het is niet goed mogelijk om over technieken in het algemeen iets te zeggen. De verschillende expressiegebieden lopen te zeer uiteen. In de beeldende vorming bijvoorbeeld kun je een enorme hoeveelheid technieken onderscheiden, wat niet op dezelfde manier opgaat voor spelaktiviteiten. In de beeldende vorming hebben allerlei materialen bovendien hun eigen specifieke eigenschappen en kenmerken.

In het algemeen kunnen we stellen dat het kiezen van technieken niet voorop staat. Een techniek zal moeten aansluiten bij het gekozen onderwerp of thema. Wie iets wil maken over het onderwerp kermis, zal niet zo gauw klei als verwerkingsmateriaal gebruiken. De aard van dit materiaal legt de deelnemers enorme beperkingen op. Als men voor een buurtfeest affiches wil maken, is het ook niet erg verstandig om waterverf te gebruiken, tenzij de deelnemers deze techniek erg goed beheersen. Wil men speelgoed maken, dan is het uiteraard uitgesloten dat men technieken toepast waarbij men gebruik maakt van nogal kwetsbare materialen.

Vaardigheden

Het toepassen van technieken is natuurlijk ook in sterke mate afhankelijk van de vaardigheden van de deelnemers. Een ingewikkelde techniek die nauwelijks wordt beheerst, zal, wil men deze toch gebruiken, geleidelijk aan moeten worden geleerd. In sommige gevallen beleven de deelnemers daar veel plezier aan en er is dan ook geen reden om het aanleren van een moeilijke techniek altijd te omzeilen. Ook als je als vrijwilliger zelf een en ander niet perfect beheerst, hoeft dat nog geen reden te zijn om er dan maar niet aan te beginnen. Aan de andere kant zijn er vaak een aantal (basis)technieken die zo belangrijk zijn, dat een verkeerd aanleren of toepassen juist nadelig kan werken. In het algemeen moeten de gekozen doelen (wat wil men uiteindelijk bereiken) niet te ver af liggen van de technische bekwaamheid van de deelnemers en de vrijwilligers.

Vatten we het heel kort samen dan kunnen we zeggen dat:

- De techniek goed moet aansluiten bij de keuze van het onderwerp;

-De techniek moet aansluiten bij de aanwezige vaardigheden van de deelnemers.

Schema

De vier hoofdvragen in dit hoofdstuk willen we nu in een schema samenvatten. Een schema is altijd een zekere vervorming van de werkelijkheid, maar het kan door zijn overzichtelijkheid snel een inzicht geven in een situatie. Het hier weergegeven schema heeft uitsluitend de bedoeling om een globale *situatieanalyse* te maken. De onderdelen zijn stuk voor stuk aandachtspunten die van invloed kunnen zijn op de werkwijze en de keuzes die je op een gegeven ogenblik als vrijwilliger maakt. Als bepaalde dingen niet zo goed lukken kan een dergelijk schema soms helpen om je te realiseren waar dat aan zou kunnen liggen.

Keuze van het programma en de onderwerpen

De deelnemers bepalen zelf het programma en de thema's, de vrijwilliger begeleidt het proces alleen maar

De vrijwilliger doet welbewust suggesties en met de deelnemers worden de onderwerpen bepaald

De vrijwilliger bepaalt in belangrijke mate wat er gaat gebeuren

Per keer wordt bepaald wat er gaat gebeuren, er is geen duidelijk programma

Het programma ligt in grote lijnen vast, per keer wordt bekeken wat er gaat gebeuren

Het hele programma ligt nauwkeurig vast, zodat tevoren vast staat wat er gaat gebeuren

De samenstelling van de groep

Leeftijd

De deelnemers zijn allemaal van ongeveer dezelfde leeftijd

De leeftijden van de deelnemers lopen nogal uiteen

Motief

De deelnemers hebben zelf spontaan een groep gevormd

De deelnemers zijn vooral op aanraden van anderen (soort mond-tot-mond-reklame) gaan meedoen

De deelnemers zijn voornamelijk afgekomen op het programma en kennen elkaar niet of maar ten dele

Als vrijwilliger sta je altijd in een zeker spanningsveld. Aan de ene kant heb je altijd te maken met een groep mensen, tussen wie zich allerlei dingen afspelen. Aan de andere kant heb je van doen met individuen met hun eigenaardigheden. En je moet voortdurend voor beide oog hebben. Soms richt je je meer op de groepsprocessen, vooral in een situatie waarin de groep gezamenlijk aan iets werkt, een andere keer moet je juist veel aandacht besteden aan een enkeling wanneer blijkt dat deze zich niet op zijn gemak voelt. Het behoort ook tot de verantwoordelijkheid van de vrijwilliger om daar oog voor te hebben en er naar te handelen.

Je hoeft niet beslist van kunst te houden om toch plezier te beleven aan kunstzinnige activiteiten. Trouwens, wat is kunst? Als we dat proberen duidelijk te maken, glibberen we al gauw alle kanten uit. Voor de een is kunst iets dat hij of zij erg mooi vindt, voor de ander hoeft het weer niet beslist mooi te zijn, als het maar knap gemaakt is. Op enorm veel manieren hebben allerlei mensen geprobeerd kunst te definiëren. Maar het zal wel niemand vergund zijn om het laatste oordeel daarover uit te spreken. Daarom is het ook niet zo zinvol om de vraag te stellen of kunstzinnige vorming tot doel heeft de mensen dichter bij 'de' kunst te brengen of 'de' kunst dichter bij de mensen. En toch.

Een verhaal vertellen

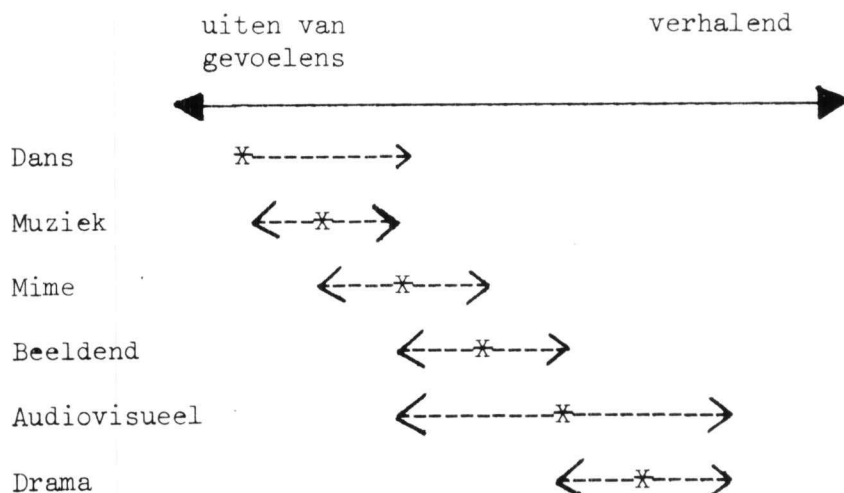
Om enigszins te kunnen beleven wat het is om een bepaalde gebeurtenis mee te maken, kun je naar de bioscoop gaan en binnen een paar uur beleef je die gebeurtenis mee. Maar het blijft een illusie, wat je pas, als het goed is, achteraf merkt wanneer de film is afgelopen. Een film kan je in een korte tijd helemaal in een andere wereld doen leven. Dat overkomt duizenden mensen tegelijk in de verschillende bioscopen, zelfs miljoenen wanneer de film voor de televisie wordt uitgezonden. Film, video, televisie, het zijn machtige media die niet zijn te vervangen door een boek. In een film kan bijvoorbeeld een detail worden getoond dat veelbetekend kan zijn voor het verhaal. Dat hoeft maar een paar seconden te duren. In een boek heb je daar soms een paar bladzijden voor nodig.

Een afbeelding (schilderij, foto, enzovoort) kan in één oogopslag een heel verhaal 'vertellen' of een situatie weergeven. Daar zouden in een boek heel wat woorden voor nodig zijn.

Beweging kan worden geregistreerd door bijvoorbeeld een filmkamera. Maar door zelf lichaamsbewegingen te maken (het lichaam als een soort taal) kunnen we gevoelens uitdrukken en kenbaar maken. Bij dans en dansexpressie is dat het geval. De verhalende mogelijkheden van dans zijn daarentegen veel geringer. Een beetje ingewikkeld verhaal kun je moeilijk met dans weergeven. Daar leent bijvoorbeeld drama zich veel beter voor, omdat de gesproken taal daar weer heel belangrijk is.

Met muziek lukt het nog minder om een verhaal te vertellen. Een melodie op zichzelf 'zegt' nog niets. Dat verandert overigens wanneer die melodie bijvoorbeeld in een bepaalde situatie is of wordt gebruikt. Het spelen of zingen van een strijdlid of alleen het horen van de melodie kan mensen ontroeren. Daarom is muziek ook een heel geschikt medium om stemmingen uit te drukken.

In het algemeen kunnen we de verschillende kunstzinnige 'vakken' verdelen over een lijn. Aan de ene kant van die lijn staan de vakken die helemaal niets of heel weinig vertellen, aan de andere kant de vakken die meer mogelijkheden tot het vertellen van een verhaal hebben. Natuurlijk is een dergelijk onderscheid tussen de verschillende vakken altijd wat kunstmatig, omdat er ook allerlei combinaties mogelijk zijn.

Nu volgen korte beschrijvingen van de in het schema genoemde vakken. Maar net zoals voor het schema, geldt ook hier, dat het gaat om de hoofdkenmerken en niet om allerlei varianten.

Muziek en muzikale vorming

Zoals ik al eerder opmerkte is muziek binnen het jeugd-, klub- en buurthuiswerk nauwelijks van de grond gekomen: de meeste vrijwilligers voelen zich niet zo thuis op dit gebied. Vaak wordt bij muziek en muzikale vorming gedacht aan het zingen van liedjes. Maar er valt veel meer onder. En je hoeft niet beslist zelf een goede zanger(es) te zijn om ook iets met muziek te kunnen doen. Bijvoorbeeld het maken en bouwen van instrumenten, het improviseren en het maken van geluidskollages, het maken van liedjes en zangspelen en het organiseren van een diskotheek.

De muziekwereld van jongeren en ouderen verschilt in het algemeen erg sterk. Maar ook bij jongeren onderling zijn er grote verschillen. Wie iets met muziek wil doen, zal dan eigenlijk ook eerst iets moeten weten over de muzikale belevingswereld van de groep. Muziek roept een gevoelswereld op die (onbewust) is gekoppeld aan bepaalde voorstellingen. Vooral bij de diverse pop-programma's op de televisie is dat duidelijk waarneembaar.

Bij muziek gaat het niet zo zeer om de zichtbare wereld zoals we die ervaren. Muziek veroorzaakt eigenlijk een proces in de mensen zelf, een proces van de beleving van de omgeving. Muziek is iets dat zich in de tijd voltrekt en de luisteraar wordt als het ware 'gedwongen' om dit tijdsverloop te beleven. Daardoor is het ook heel goed mogelijk om met meer mensen tegelijk muziek te beleven, vooral door met elkaar muziek te maken.

Hoewel in ons land toch behoorlijk veel aan amateuristische muziekbeoefening wordt gedaan, worden we dagelijks ook omringd door meer op konsumptie gerichte muziek en klanken. Wie onvoldoende ontwikkeling of vorming heeft gehad in de muziek, is vatbaarder, voor deze muzikale manier van beïnvloeden. Het alternatief is echter niet, zoals velen helaas nog denken, dat je je beter met zogenaamde klassieke muziek bezig kunt houden. Wat doorgaans het 'klassieke repertoire' wordt genoemd, is overigens vaak nogal afgezaagd.

Imitatie

Met de muzikale vorming is het vreemd gesteld. Van kinderen wordt niet verwacht dat zij naar het voorbeeld van Rembrandt schilderen, maar bij het muziekbeoefenen speelt de imitatie van de grote komponisten vaak een centrale rol: het zo goed mogelijk vertolken van hun komposities.

Te weinig wordt in de muzikale vorming het spelelement benadrukt. Bij muziek speelt het communicatieve element een belangrijke rol, maar dat is niet erg gediend met een starre en strakke leer methode. Zo heeft de volksmuziek een lange traditie waarin altijd veel sterker de nadruk is gelegd op het zelf produceren en bezig zijn met muziek. Anders was er nooit zo iets ontstaan als 'volks' muziek. In feite zien we deze 'werkwijze' voor een belangrijk deel voortgezet door jongeren, die proberen zelf muziek en teksten te maken. Waarom zouden we dat niet stimuleren?

Dans

Komt het steeds meer voor dat we allerlei mensen spontaan muziek horen maken op straat (niet voor niets natuurlijk bij de winkelcentra), spontaan dansen zullen we op straat hoogstens bij kinderen waarnemen. Kinderen kunnen zonder zich te schamen genieten van het maken van allerlei bewegingen. Naarmate mensen ouder worden behouden ze dansen voor gelegenheden die daarvoor speciaal zijn: dancings, disko's en thuis op een feestje als het 'toch nog gezellig' wordt. Zeker in een cultuur als de onze is dansen een lange tijd als iets onzedelijks beschouwd. Gelukkig is daarin een kentering gekomen na de tweede wereldoorlog. Ook in de huidige popcultuur is dansen en bewegen op de muziek iets heel vanzelfsprekends geworden. Maar dat wil nog niet zeggen dat we nu een rijke danscultuur hebben.

Dansen is door de sterke lichamelijke beleving een heel directe uitingsvorm. Gevoelens, gedachten, behoeften, ervaringen en stemmingen kunnen geuit worden in dansen. Een voorwaarde is, dat er sprake is van een redelijke bewegingsvaardigheid. Al eksperimenterend moet je dus de uitdrukkingmogelijkheden van je lichaam ontdekken.

Eigen lichaams- expressie

Wil men in het vrijwilligerswerk iets doen aan dansen, dan is het zaak dat het ontdekken en beleven van de eigen lichaamsexpressie centraal staat en dat het dansen niet wordt teruggebracht tot het apart doen van allerlei oefeningen. Die spelen een weliswaar belangrijke, maar toch ondergeschikte rol.

Wat hebben mensen voor beeld van zichzelf en in hoeverre vinden zij hun eigen lichaam aanvaardbaar? Het dansen biedt natuurlijk geen oplossingen voor dit soort persoonlijke vragen, maar het kan wel helpen om een krampachtige instelling tegenover jezelf enigszins te doorbreken. Dansen heeft direct met jezelf te maken; daarom durven waarschijnlijk de meeste vrijwilligers het niet meteen aan er mee aan de slag te gaan. Dansen heeft natuurlijk in eerste instantie te maken met muziek en ritme, maar het kan ook verbonden worden met de andere 'vakken': kleren maken, fotograferen, filmen, enzovoort. Dansen hoeft beslist niet alleen op zichzelf te staan. Vooral bij kinderen zijn er wat combinaties betreft allerlei mogelijkheden.

Mime

Het is niet zo eenvoudig om precies aan te geven waar drama, mime en dans van elkaar verschillen. Natuurlijk zijn er overeenkomsten, simpelweg door het feit dat het menselijke lichaam in houding en beweging bij alle drie een belangrijke, zo niet centrale rol vervult.

Nora Kretz heeft getracht het verschil weer te geven in enkele trefwoorden*:

Dansen - de vervoering
Mimespel - de verbeelding
Toneelspel - de vertolking.

Deze typering klopt ook wel enigszins met het schema op bladzijde 11.

Bij dans hebben we vooral te maken met het min of meer gebonden zijn aan een ritme. Op dat ritme kunnen allerlei variaties worden gemaakt en bij het dansen zien we dat allerlei bewegingen weer herhaald worden.

Bij mime ligt dat iets anders. De bewegingen kennen veel meer hun eigen ritme, omdat zij ontleend zijn aan allerlei bewegingen die we dagelijks in ons leven maken en zien. Omwille van het effect (de verbeelding) worden deze bewegingen soms in hun geheel, soms in hun onderdelen vergroot en geaccentueerd. Daar speelt ritme een belangrijke rol bij.

Een ander verschil met dans is dat de beweging bij mime past in een bepaalde situatie, het gaat om de verbeelding van situaties. Bij dans gaat het veel meer om de beweging zelf.

Aan het mimespelen gaat eigenlijk een waarneming en analyse van menselijke gedragingen vooraf:

- wat voor gebaren maken mensen?
- hoe zitten die gebaren in elkaar (hoe verlopen ze)?
- binnen welke situaties zie je die gebaren?

Om maar eens een voorbeeld te noemen: hoe staan en kijken en gebaren mensen die (meestal) zwijgend in een lift staan? Praat je daar met kinderen over, dan valt op hoeveel details zij vaak hebben waargenomen.

Mime betekent ook dat je vooral met gelaatsuitdrukkingen bezig bent. Met een spiegel, het maken van maskers en het uiteindelijk beschilderen van je eigen gezicht of dat van elkaar, kun je met kinderen en jongeren veel plezier hebben.

Beeldende vorming

Met kleuren, lijnen, vormen, vlakken, metaal, hout, steen, gips, tekstiel kan van alles worden gemaakt. In tegenstelling tot muziek, drama, dans en mime, wordt bij de beeldende vorming gewerkt aan het voltooiën van een eindprodukt. Als het muziekstuk, het toneelstuk of de dans is afgelopen, is het ook 'verdwenen'. Bij de beeldende vorming is het juist de eindfase van het (be)werken die tenslotte laat zien wat het is geworden. Dan pas is het eindprodukt er. Je kunt het nu pas helemaal beschouwen. In die zin is het niet zo aan tijd gebonden.

Juist het statiese karakter maakt de beeldende vorming vooral geschikt voor het weergeven van 'momentopnamen', van situaties. Wil je in de beeldende vorming zoiets weergeven als

*Mime, door Nora Kretz, in Beeld in beeld uit, bouwstenen voor creatieve expressie en muzische vorming, Haarlem 1970.

verandering, dan kan dit 'slechts' door een opeenvolging van beelden. Maar dat kan ook zeer informatief zijn: bijvoorbeeld een fotoserie van de renovatie van de buurt: vóór, tijdens en na de werkzaamheden.

Bij het beeldend vormgeven is kennis van materialen, gereedschappen en technieken erg belangrijk. Het verkeerd gebruik ervan leidt meestal tot teleurstellingen en dat werkt natuurlijk niet motiverend.

De omgeving veranderen

Bij de beeldende vorming gaat het overigens niet alleen maar om het maken van iets moois, al is dat op zichzelf genomen natuurlijk niet verkeerd. Achter beeldende vorming zit ook het idee dat mensen leren beseffen dat zij zelf veel invloed kunnen uitoefenen op hun omgeving, door er iets aan te veranderen of aan toe te voegen; een besef dat de omgeving minder voorgevormd hoeft te zijn dan men meestal denkt. Hoewel beeldende vorming vaak een sterk individuele activiteit is, zijn er mogelijkheden te over om gemeenschappelijke activiteiten te ondernemen. Gemeenschappelijke activiteiten hebben tot voordeel dat ze ervaringen en allerlei leermomenten intensiever maken.

Audiovisuele vorming

Fotografie is een medium dat erg goed bruikbaar is en vaak verrassende resultaten geeft. Ook jonge kinderen kunnen een kamera hanteren. Zij beleven er veel plezier aan, ook al is de tijd die je moet wachten voordat je het eindresultaat kunt zien vaak wat lang. Maar zonder zelf beeldend bezig te zijn, zoals bij tekenen en scholderen, kun je toch een stukje van de waarneembare wereld weergeven. Het leuke en interessante van fotografie is vooral dat het gemakkelijk kan dienen om de eigen omgeving te onderzoeken en te leren observeren. Het gaat bij fotografie niet alleen maar om het puur weergeven van de werkelijkheid. Door de kamera te bedienen, laat je zien hoe jij zelf tegen de dingen en de omgeving aankijkt. Juist dit aspect maakt het fotograferen ook geschikt voor groepswork. Vooraf en achteraf kan men met elkaar de opnamen bespreken en kritiseren. Het nadenken, het meebepalen is dan een essentieel onderdeel geworden van het leer- en vormingsproces. Je hebt daar heus geen dure en ingewikkelde apparatuur voor nodig.

Techniese vaardigheid

Moelijker te hanteren media zijn video en film. Een goed gebruik vereist een behoorlijke techniese vaardigheid. Dit geldt in het bijzonder voor film. Video heeft bovendien ook op filmen voor dat het resultaat direkt kan worden bekeken. Hoewel er van film en video grote aantrekkingskracht uitgaat, is het vooral voor jongere kinderen niet erg geschikt, omdat ze op den duur toch meer voorkeur blijken te tonen voor meer direkte en spontane vormgevingsactiviteiten. Aan de andere kant bieden deze media goede mogelijkheden om thema's op verschillende manieren uit te werken, zodat het aksent komt te liggen op de ontwikkeling en de oorzaken van allerlei mogelijke gebeurtenissen. En nog sterker dan bij fotografie kan met een groep zeer intensief aan een korte produktie worden gewerkt: het bedenken en schrijven van een skript, het voorbespreken van de opnamen en de opnametechniek, het zoeken van lokaties, de regie, het eventuele spel wanneer er iets gedramatiseerd moet worden, het maken en ontwerpen

van dekors, en niet in de laatste plaats het voor- en nabespreken van het thema en de resultaten. Het is van belang dat de vrijwilliger zelf door een goede scholing en training de nodige aanwijzingen kan geven. Omdat werken met film en video nogal tijdrovend is, zal het vaak in de vorm van een projekt worden uitgevoerd. Dat betekent dat de vrijwilliger zelf een projektgewijze manier van werken enigszins in de vingers moet hebben.

Dramatische vorming

Met dramatische vorming bedoelen we iets anders dan alleen toneelspelen. Bij toneelspelen gaat het om het maken van een zo goed mogelijke toneelproduktie. Bij dramatische vorming (het woord zegt het zelf al) staat de vorming van de deelnemers op de voorgrond. Er hoeft dus geen sprake te zijn van toneelspelen, al is dat ook weer niet helemaal uitgesloten.

Dramatische vorming kan tot gevolg hebben dat we allerlei gedragsvormen die we kennen van onszelf en van anderen verbeteren en uitwerken en dat we ons meer bewust worden van deze gedragsvormen. De dagelijkse kommunikatie is eigenlijk een ingewikkeld samenspel van taal, mimiek, gebaren, lichaamshouding, gevoels-ekspressie, konfliktbeheersing, gespreksverloop, gesprekstechniek en groepsprocessen.

We hebben een pleidooi gehouden voor de produktieve kant van de muzikale vorming en die kant willen we ook benadrukken bij de dramatische vorming. Het gaat hier om het produktieve en improviserende spel.

- Dit spel sluit sterk aan bij de eigen leefwereld en kan helpen bij de emotionele beheersing van de eigen sociale ervaringen.
- Het is daardoor spontaner, vrijer en authentieker; voorgebakken teksten leiden al gauw tot een zekere verstarring, terwijl het tijdrovende uit het hoofd leren van teksten overbodig is.
- Het is met dit spel mogelijk om geheel vanuit het eigen taalgebruik bezig te zijn; dat is bijvoorbeeld heel belangrijk voor kinderen die moeite hebben met taalbeheersing.
- Omdat het niet is voorgebakken is het ook mogelijk om je meer te richten op allerlei aspecten in de eigen sociale omgeving.

Emoties

Met dramatische vorming kunnen vooral ontwikkelingen van gebeurtenissen en processen worden weergegeven. Het medium is nogal direkt en kan voor veel mensen daarom ook bedreigend zijn, juist omdat het ook een appèl doet op de emoties. Wie met dramatische vorming werkt zal daarom vooral ook zijn aandacht moeten richten op de deelnemers zelf, om hen over allerlei aarzelingen en begrijpelijke weerstanden heen te helpen.

3 KURSUSSEN VOOR VRIJWILLIGERS

Als vrijwilliger kun je natuurlijk ideeën opdoen door in praktische handboeken te snuffelen. Voor een vakgebied als handenarbeid en tekenen ligt dat meer voor de hand dan voor dans en mime, omdat de meesten van ons wel enigszins vertrouwd zijn met beeldende vorming, maar niet met dans en mime.

Het is sterk aan te bevelen om, als het enigszins kan, een cursus te volgen onder de deskundige leiding van een vakman- of vrouw. De ervaringen van vrijwilligers met deze, meer op de praktijk afgestemde cursussen onderstrepen dat.

Het is niet goed mogelijk om een nieuw 'vak' er via een boekje bij te leren. Het opdoen van eigen ervaringen omvat veel meer dan het louter opdoen van kennis over iets. Vooral ook de uitwisseling van de ervaringen met andere cursisten speelt een belangrijke rol.

JCB-kursussen

De mogelijkheden van de kunstzinnige vorming in het jeugd-, club- en buurthuiswerk zijn nog beperkt. Het activiteitenpakket is wat deze sektor betreft nog erg smal. Om daar wat aan te doen is er in 1972 een begin gemaakt met het organiseren van cursussen in dit werkveld: de zogenaamde JCB (Jeugd-, Club- en Buurthuis)-kursussen. Een en ander is uitgegroeid tot een landelijk experiment dat inmiddels is afgelopen. De resultaten van dit experiment zijn ondermeer vervat in een evaluatierapport.

De JCB-kursussen worden niet in elke plaats of stad gegeven. Het beste is te informeren bij de dichtstbijzijnde instelling voor kunstzinnige vorming (zie de adreslijst achterin). Daar is men in het algemeen wel op de hoogte van mogelijke cursussen. In de meeste gevallen worden deze cursussen verzorgd door docenten die zijn verbonden aan creativiteitscentra. Als richtlijn gebruiken zij een raamplan, dat is gemaakt tijdens het experiment.

De cursussen worden niet altijd gegeven in het centrum zelf. Wanneer er bijvoorbeeld veel geïnteresseerden zijn in een plaats zonder zo'n centrum, dan is het mogelijk dat een betreffende docent de cursus geeft in de plaats waar de cursisten wonen. Een en ander hangt natuurlijk ook af van de akkommodatie en van de eisen die aan de cursus worden gesteld. Het is dus zaak, in in de eigen omgeving te peilen of er belangstelling is voor een dergelijke cursus.

De cursussen worden in alle eerder genoemde vakgebieden gegeven, behalve in mime, tenminste tot op dit moment. Verder zijn er nog maar weinig cursussen geweest in muziek.

In het kort zullen we enkele indrukken geven van de verschillende cursussen. Natuurlijk is dit een heel algemeen beeld. Het hangt sterk af van de docenten en de situatie van de vrijwilligers hoe een bepaalde cursus er precies uitziet.

Beeldende vorming

De docenten die deze cursussen geven zijn er niet alleen op uit om de vrijwilliger een reeks, weliswaar onmisbare technieken te leren. Zij willen vooral de eigen creativiteit van de vrijwilliger bevorderen. Het is dus niet een kwestie van voordoen en nadoen.

De eigen ervaring van de vrijwilliger vormt (zoals ook bij de andere kursussen het geval is) het vertrekpunt en ook wordt er gezocht naar werkvormen waarbij de beeldende vorming tegelijk met andere vakken een rol speelt. In één geval komt het voor dat docenten van verschillende vakken gezamenlijk een cursus geven. De vrijwilliger maakt dan tevens kennis met een ander vakgebied en vaak wordt in de cursus bekeken hoe je in de vorm van een projekt kan werken.

Audiovisuele vorming

Ook hier proberen docenten de vorming voorop te stellen. Maar aan de andere kant heeft de ervaring geleerd dat er eerst veel tijd moet worden besteed aan het aanleren en beheersen van een aantal technieken. Een prakties probleem is bovendien dat lang niet overal de basisvoorzieningen aanwezig zijn, zodat de vrijwilliger in zijn of haar situatie nog niet veel kan doen op dit gebied. Het is daarom raadzaam eerst eens te kijken of daar eventueel wat aan kan worden gedaan. Met een paar eenvoudige kamera's en een hok als donkere kamer kan echter al veel gedaan worden. Juist omdat dit fotograferen door vrijwilligers ook kan worden toegepast in groepen zijn de kursussen daar vooral op gericht.

Dramatische vorming

In de praktijk blijkt dat nog niet erg veel vrijwilligers ervaring hebben met dramatische vorming. Maar over het algemeen slagen de docenten er wel in je over een drempel te helpen. Ben je daarover, dan zal ook blijken hoeveel mogelijkheden dit vak heeft.

Uiteraard zijn er verschillen in aanpak tussen de docenten. Een enkele docent gaat uit van de vrijwilliger als persoon en besteedt veel aandacht aan het leren luisteren, het ontspannen van jezelf, het ontdekken van bewegingsmogelijkheden enzovoorts. Deze docenten hopen door de direkte ervaring van de vrijwilliger een bijdrage te leveren aan de praktijk-situatie van die vrijwilliger. Andere docenten, toch wel het grootste deel, nemen de praktijksituatie als uitgangspunt. Nagegaan wordt waaraan behoefte is en van daaruit ontwikkelt de docent zijn cursus verder.

Meestal vinden we van beide benaderingen wel wat terug in de kursussen. Daarnaast besteden de docenten ook veel aandacht aan het werken met en in groepen, omdat dit vooral bij dramatische vorming van groot belang is.

Dans

Tot nu toe hebben nog niet veel vrijwilligers voor de danskursussen gekozen. Nu valt het ook niet mee om in een groep de leiding te hebben, instructies te geven en een en ander voor te doen, als je zelf nog betrekkelijk onbekend bent met het terrein.

De kursussen die worden gegeven gaan meestal over volksdansen en kinderdans, omdat de meeste docenten daar ook ruime ervaring mee hebben. Sommige docenten doen in hun kursussen ook een en ander aan dansexpressie, omdat dit ook vooral goed bruikbaar is bij kinderen die minder aarzelingen hebben

dan ouderen.

Langzamerhand neemt het aantal deskundigen op het terrein van de dansekspressie toe, zodat het voor de hand ligt om, als je daar belangstelling voor hebt, bij de centra in de eigen omgeving te informeren naar de mogelijkheden van kursussen.

Muzikale vorming

Het is jammer, maar de belangstelling voor deze kursussen was tot nu toe het geringst, terwijl de inhoud van de kursussen niet schools en ingewikkeld is. In de cursus wordt ook duidelijk een verband gelegd met beweging, spel en taal. Er zijn, zoals we al eerder zagen, allerlei mogelijkheden om iets met muziek te doen. Toch is muziek in de ogen van vele vrijwilligers onaantrekkelijk en abstrakt. Niet zelden heeft dat ook te maken met de minder goede ervaringen die men zelf op school heeft gehad. Maar er is inmiddels veel veranderd op dit terrein.

In heel veel kursussen wordt bewust een schakel gelegd naar andere vakken, zodat de vrijwilligers die een bepaalde cursus volgen ook kennis kunnen maken met een ander ekspressiegebied. Sommige kursussen hebben zelfs een combinatie van twee 'vakken'.

Tenslotte zijn er nog oriëntatiekursussen voor vrijwilligers die het nog niet zo goed weten en liever nog even wachten met het maken van een keuze. In deze oriëntatiecursus kunnen zij met de verschillende vakken kennis maken.

De meeste kursussen duren in totaal vijftig uur, verspreid over een aantal avonden. Hier en daar worden dan nog vervolgcursussen gegeven, wanneer daar voldoende belangstelling voor is.

Werken met groepen

Vrijwel alle vrijwilligers werken in en met groepen. Lang niet iedereen heeft daar voldoende ervaring mee. Daarom wordt in prakties alle kursussen veel aandacht besteed aan het werken met groepen. Je kunt natuurlijk op een cursus wel het een en ander leren over een bepaald 'vak', maar vraag twee is hoe je het geleerde inbrengt in de praktijksituatie.

In sommige kursussen wordt apart aandacht besteed aan het werken met groepen. Andere cursusplaatsen verwerken dit meer in het programma van de cursus zelf. Belangrijk is daarbij dat er vooral tijd wordt besteed aan het bespreken van elkaars ervaringen in de praktijk. Vaak gebeurt dit ook aan de hand van praktijkverslagen van de vrijwilligers zelf.

Ervaringen van kursisten

In het kader van het evaluatie-onderzoek van het JCB-eksperiment zijn er gesprekken gehouden met enkele groepen kursisten. Hieronder volgen, beknopt, de resultaten van deze groepsinterviews.

Dezelfde activiteiten vooral op een andere manier

In de kursussen leren de vrijwilligers nieuwe materialen kennen, nieuwe technieken en ook nieuwe vakken waar ze tot nog toe nog geen ervaring mee hadden opgedaan. Bijvoorbeeld bij het toepassen van dans- en spelopdrachten in combinatie met andere vakken. Wat vele kursisten ook voor het eerst geleerd hebben is het werken rond een thema.

Het belangrijkste bij dit alles is, dat de vrijwilliger vaak

dezelfde activiteiten onderneemt, maar op een andere manier. Men ziet nu vaak meer mogelijkheden in hetzelfde materiaal en in dezelfde technieken.

De aanpak is anders

De vrijwilligers hebben vooral geleerd de opdrachten en de activiteiten anders (en beter) voor te bereiden. Het gaat wat planmatiger en daardoor werk je gemakkelijker. Je hebt meer overzicht. Daardoor durf je ook meer te doen met een groep.

Betere afstemming op de groep

De vrijwilligers hebben geleerd beter in te spelen op de (mogelijke) reacties van een groep. De opdrachten werden ook meer gemaakt en bedacht vanuit de groep. Dit maakt de begeleiding ook opener, doordat je niet 'vervalt' in het even voordoen hoe het moet.

Weinig begrip bij niet-kursisten

Het is niet alles rozegeur en maneschijn natuurlijk. Het volgen van een cursus levert niet alleen positieve ervaringen op, maar ook enkele negatieve. Nogal wat vrijwilligers die een cursus hebben gevolgd merkten dat andere vrijwilligers die deze cursussen niet hebben gevolgd vaak weinig begrip hebben voor de nieuwe dingen die daar geleerd werden. En het blijkt niet altijd mee te vallen die andere vrijwilligers ervan te overtuigen dat sommige dingen ook anders kunnen. Ook zijn er nogal wat beroepskrachten die de kunstzinnige activiteiten niet zo erg zien zitten of alleen maar als aardigheidjes beschouwen. De vrijwilliger die een cursus heeft gevolgd heeft er dus niet zelden nog een taak bij ...

De cursus is er ook voor jezelf

De meeste vrijwilligers die de cursussen hebben gevolgd, vonden dat ze er ook zelf veel aan hebben gehad, los van de taak als vrijwilliger. Ze hebben dingen geleerd die ze ook in andere situaties kunnen gebruiken. Voor een enkele kursist was de cursus zelfs aanleiding om met een studie te beginnen op dit terrein.

In het algemeen vond men dat men veel meer durf had gekregen.

INSTELLINGEN VOOR KUNSTZINNIGE VORMING

Stichting Kunstzinnige Vorming Eindhoven,
Stratumsedijk 57, 5611 NC Eindhoven, tel: 040-116307.

Buro Kunstzinnige Vorming,
Gemeentehuis, Broerenstraat 53, 6811 EB Arnhem, tel: 085-457111.

Buro Kunstzinnige Vorming, Afdeling Welzijn,
Oude Delft 169, 2611 HB Delft, tel: 015-133111.

Stichting Culturele Educatie,
Wijnstraat 237, 3311 BV Dordrecht, tel: 078-139233.

Stichting Muzische Vorming Enschede,
Boulevard 1945 nr. 340, 7511 AK Enschede, tel: 053-329712.

Buro Kunstzinnige Vorming,
Gemeentehuis, Vlaardingen, tel: 010-355888.

Cultureel Centrum De Lindenberg,
Ridderstraat 17-19, 6511 TM Nijmegen, tel: 080-229317.

Crevo,
Nieuwe Kijk in 't Jatstraat 33, 9712 CS Groningen, tel: 050-133022.

Werkgroep Creatieve Vorming, Afdeling Culturele Zaken,
Stadhuis, Haarlem.

Stichting voor Culturele en Creatieve Vorming,
Herbenusstraat 89, 6211, RB Maastricht, tel: 043-51951.

Instituut voor Kunstzinnige Vorming,
Voetiusstraat 4, 3512 JM Utrecht, tel: 030-311854.

Stichting Muische Vorming Rotterdam,
Calandstraat 5-9, 3016 CA Rotterdam, tel: 010-361366.

Samenwerkingsverband Kunstzinnige Vorming, Afdeling Culturele Zaken,
Stadskantoor, Wolvenhoek 1, 5211 HH 's Hertogenbosch, tel: 073-155403

Stichting Muische Vorming Tilburg,
Willem II straat 29a, 5038 BA Tilburg.

Amsterdams Centraal Instituut,
Amstel t.o. 97, 1011 PX Amsterdam, tel: 020-225218.

Zeeuws Instituut voor Kunstzinnige Vorming,
Kuiperspoort 21, 4331 GS Middelburg, tel: 01180-28095.

Centrum Kunstzinnige Vorming,
Kempenaar 33/01, 8231 DH Lelystad, tel: 03200-21524.

Overleg Kunstzinnige Vorming Oss,
Kamer 114, Gemeentehuis, Oss.

Stichting HAJA, Afdeling Kunstzinnige Vorming,
Postbus 858, 2501 CW Den Haag, tel: 070-545226.

Instituut voor Kunstzinnige Vorming,
Postbus 110, 2130 AC Hoofddorp.

Regionaal Steunpunt Kunstzinnige Vorming Gelders Rivierengebied,
Dodewaardlaan 3, 4006 EA Tiel.

Centrum voor Kunstzinnige Vorming en de ondersteuning van de
Amateuristische Kunstbeoefening,
Stationsstraat 64, 7311 MH Apeldoorn, tel: 055-771122.

UITGAVEN VAN DE NEDERLANDSE STICHTING VOOR KUNSTZINNIGE VORMING

	Prijs	Porti	Per giro storten
+ 4 kanten van 1 NSKV <i>(werk, werkwijze, visies en beleid van de NSKV)</i>	f 7,50	f 2,30	f 9,80
+ Verslag NSKV over 1975/1976	f 7,50	f 4,25	f 11,75
+ Kortom <i>(informatiebulletin kunstzinnige vorming)</i>	abonn. per jaargang		f 17,50
		per stuk	f 1,75
+ NSKV-schriften <i>(literatuurbesprekingen, praktijkverslagen, probleemveldbeschrijvingen in kort bestek)</i>	f 3,--	f 2,30	f 5,30

Tot nu toe verschenen:

- nr. 1 - Kunstzinnige vorming in tijdschriften van hier en over de grens, *door Jan Willem Overeem*; (uitverkocht)
- nr. 2 - Kunstzinnige vorming: een kwestie van onderwijs- en kultuurbeleid samen, *door Maurice Koopman*; (uitverkocht)
- nr. 3 - In en om de peuterspeelzaal, *door Henri van Merwijk*; (uitverkocht)
- nr. 4 - Inleiding tot emancipatories spel, *door Paul van Engelen*;
- nr. 5 - Literatuuroverzicht emancipatories spel, *door Paul van Engelen*;
- nr. 6 - Leerplanontwikkeling en kunstzinnige vorming; *door Henri van Merwijk*;
- nr. 7 - Mama, kom je spelen!, *door Joop v.d. Poll en Frans van Schaik*; (uitverkocht)
- nr. 8 - Innovatie van de kunstzinnige vorming in het voortgezet onderwijs, *door Pieter Erkelens*;
- nr. 9 - Kind en spel, *door Frans Brakkee*; (uitverkocht)
- nr. 7+9- Mama, kom je spelen! + Kind en spel (*zie boven*); (uitverkocht)
- nr. 10 - De buurt in met kunstzinnige middelen, *Een achttal werkvoorbeelden*, *door Paul Krijnen*;
- nr. 11 - Leerplannen maken voor beeldende vorming, *door Marineke Kempers*;

	Prijs	Porti	Per giro storten
nr. 12 - De wasco's zijn trouwens ook op (een overdruk van artikelen uit het Katholiek Schoolblad), door Henri van Merwijk, Jacq. Willem Levij en Cor Bertrand;			
nr. 13 - Poppenspel: van kast tot theater, door Theo Kamphoff;			
nr. 14 - Het evalueren van kunstzinnige vorming, door Max van der Kamp;			
nr. 15 - Politieke aspecten van kunstzinnige vorming, De cultuurpolitieke kontekst van de kunstzinnige vorming en het ideologische karakter van creativiteits- ontwikkeling en persoonlijkheidsontplooiing, door Toon Kort;			
nr. 16 - Klachtentheater, Spel voor Nederlandse en buitenlandse kinderen, door José Ruigrok; f	4,--	f 2,30	f 6,30
nr. 17 - Muzikale wasverzachters, Beïnvloeding door populaire muziek, door Philip Tagg;			
nr. 18 - Kunstzinnige vorming door en voor vrijwil- ligers, Een kennismaking, door Cor Post			
Abonnement NSKV-schriften vanaf nr. 16 t/m 21			f 27,50
+ Aldoende <u>werkboek kunstzinnige vorming basisschool</u> (losbladig, 5x per jaar 40 pag.)	f 72,50		
Aldoende-boeken: I. Ze komen toch op school om te leren!	f 22,50		
II. Vertel me maar hoe het anders moet!	f 22,50		
Aldoende-ekstra - De meester is gek (over onderwijzersgedrag)	f 6,80		
+ Dramatische vorming en lager onderwijs eind- rapport van een bijscholingskursus, door Pieter Quelle;	f 7,50	f 4,25	f 11,75
+ Begeleiding muzikale vorming, door Pieter Quelle en Matthee Reijnders;	f 7,50	f 4,25	f 11,75
+ Begeleiding muzikale vorming (konferentieverlag), door Pieter Quelle	f 7,50	f 2,30	f 9,80
+ Begeleiding beeldende vorming, door Pieter Quelle en Matthee Reijnders	f 7,50	f 4,25	f 11,75
+ Begeleiding beeldende vorming, (konferentieverlag), door Pieter Quelle	f 7,50	f 2,30	f 9,80

Rechtstreeks te
bestellen bij
Uitg. Muusses,
Postbus 13,
1440 AA Purmerend

	Prijs	Porti	Per giro storten
+ Begeleiding dramatische vorming, door <i>Pieter Quelle en Jan van der Burg</i>	f 8,50	f 4,25	f 12,75
+ Begeleiding dramatische vorming, <i>(konferentieverlag), door Pieter Quelle</i>	f 7,50	f 2,30	f 9,80
+ Begeleiding audio-visuele vorming, door <i>Pieter Quelle en Jan van der Burg</i>	f 8,50	f 4,25	f 12,75
+ Begeleiding audio-visuele vorming, <i>(konferentieverlag), door Pieter Quelle</i>	f 7,50	f 2,30	f 9,80
+ Kunstzinnige vorming en kunstenaar <i>(konferentieverlag), door Hans Onno van den Berg (uitverkocht)</i>	(is te leen)		
+ Kunstenaars op school, <i>eindrapport plus bijlagen, door Rob Rijnbeek</i>	f 15,--	f 6,50	f 21,50
+ Beroepsonderwijs bekeken, <i>(kunstzinnige vorming in beleid en praktijk van het LBO) (uitverkocht)</i>	(is te leen)		
+ Thematisch werken in de onderbouw van het lbo, door <i>Pieter Erkelens</i>	f 7,50	f 4,25	f 11,75
+ Kunstzinnige vorming in het lbo <i>(konferentie- verslag en werkplan), door Pieter Erkelens en Klaas-Jan Hoeve</i>	f 7,50	f 4,25	f 11,75
+ Expressiekrant, <i>(een krant over vier regionale konferenties over kunstzinnige vorming voor leraren lbo), door Klaas-Jan Hoeve, Milou Hopmans, Joost van Roon en Pieter Erkelens</i>	f 1,50	f 1,10	f 2,60
+ Geen noten vandaag meneer, <i>een eksploratief onderzoek naar de muzikale leefwereld van de LBO-leerlingen, door Lex Traa (uitverkocht)</i>	(is te leen)		
+ Samenscholen in het Zaanse LBO, <i>beschrijving van een projekt kunstzinnige vorming, 'Mensen en hun dieren', uitgevoerd in vijf scholen- gemeenschappen, door Klaas-Jan Hoeve en Kees Keyzer</i>	f 10,--	f 4,25	f 14,25
+ Kunstzinnige vorming in het klub- en buurt- huiswerk, door <i>Myriam Penn-Kuyper en Paul Krijnen</i>	f 7,50	f 4,25	f 11,75
+ Kunstzinnige vorming - Stiefkind in het kul- tureel werk <i>(opleiding en nascholing van kul- tureel werkers), door Matthee Reijnders i.s.m. Hil Oosterveld (uitverkocht)</i>	(is te leen)		

	Prijs	Porti	Per giro storten
+ Beeldende vorming en creativiteit, een onderzoek naar de opvattingen en werkwijze van docenten in creativiteitscentra, door Debbie Tarenskeen (uitverkocht) (is te leen)			-
+ Kunstzinnige vorming in sociaal-kultureel werk, Deel 1: ondersteuning vanuit centra en muziekscholen, door Gerard Kempers	f 3,--	f 2,30	f 5,30
+ Kunstzinnige vorming en Open School-werkwijze: voorbereidend materiaal ten behoeve van de NSKV-konferentie te Amersfoort op 29-1-1982	f 7,50	f 2,30	f 9,80
+ Kunstzinnige vorming Openschools: verslag van de NSKV-konferentie te Amersfoort 29-1-1982	f 8,50	f 4,25	f 12,75
+ Zorgen om de verzorging (meningen, feiten en zorgelijkheden bij de totstandkoming van een verzorgingsstructuur voor de kunstzinnige vorming), door Maurice Koopman en Luuk van der Veen	f 7,50	f 4,25	f 11,75
+ Verzorgingsstructuur kunstzinnige vorming in Zeeland, door Maurice Koopman	f 7,50	f 4,25	f 11,75
+ Ontwerp van een beleid kunstzinnige vorming in Gelderland, door Maurice Koopman, Norbert de Beer, Pieter Quelle en Hil Oosterweld	f 7,50	f 4,25	f 11,75
+ Beeld van een beleid kunstzinnige vorming en amateuristische kunstbeoefening; NSKV-advies aan gemeente Amsterdam	f 10,--	f 4,25	f 14,25
+ Gastarbeider in beeld (verslag van een projekt visuele kommunikatie), door Co Bakker	f 15,--	f 4,25	f 19,25
+ Verslag van vier jaar bijscholing kunstzinnige vorming voor onderwijzers, door Vera Asselbergs en Henri van Merwijk	f 5,--	f 5,25	f 10,25
+ Agressie in beeld, werkmap voor docenten en leerlingen. Eindredactie Pieter Erkelens en Joost van Roon, inkl. Kunstschrift van Openbaar Kunstbezit (uitverkocht)			
+ KV-Idee, werkmappen voor de bovenbouw van de lagere school, de onderbouw van lbo/mavo/havo en het sociaal-kultureel werk	f 25,-- òf f 22,50 bij abonnement op 4 mappen		

Wijze van bestellen:

Deze uitgaven zijn te bestellen door overmaking van het totaal bedrag (zie rechter kolom) op giro 112098 van de Nederlandse Stichting voor Kunstzinnige Vorming te Amersfoort of telefonisch 033-18321.